

V. CHORNOVIL'S ROLE IN ELECTIONS OF PRESIDENT IN 1991: HISTORICAL-POLITICAL ANALYSIS

An author analyses views and specific steps of V. Chornovil in the context of elections of President in 1991 in Ukraine.

Keywords: V. Chornovil, elections of President of Ukraine, reform, program.

До редакції надійшла 14.02.2013.

УДК 94(477):329.71"1989/2010"

© *Микола Зеркаль*
(Миколаїв)

ІСТОРИЧНИЙ НАРИС ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ОСВІТЬОГО ПРОСТОРУ ЕТНОСІВ УКРАЇНИ (1991–2012)

Досліджується місце і роль в розвитку освіти етноменшин засобів масової інформації. Визначена їх роль у розвитку полікультурних традицій виховання, задоволення мовних і освітніх потреб у різних навчальних закладах. З'ясоване місце у інформаційному задоволенні освітніх потреб етносів державних органів, неурядових організацій, національно – культурних товариств.

Ключові слова: освіта, етнос, освітній проект, навчальні заклади, ЗМІ.

Україна – багатонаціональна країна, яка намагається уникнути загострення міжетнічних конфліктів і тому на чільному місці має стояти висвітлення запроваджуваних урядом та іншими державними установами програм освіти етнічних меншин. На жаль, ми стали свідками відсутності розробленої програми доведення до населення практичних заходів з боку держави в цьому напрямку і тому зазначена проблема вимагає термінового вжиття невідкладних заходів по усуненню прогалин в інформаційному просторі України в цілому та на регіональному рівні зокрема.

Деякі аспекти цієї проблеми одержали фрагментарне висвітлення в роботах В. Наулка, Я. Калакури, О. Курінного, М. Панчука, В. Котигоренка, Д. Табачника, Г. Москаля, В.Вороніна, Р. Чілачави, Т. Пилипенко. Вони здебільшого присвячені етнонаціональній структурі українського суспільства, сучасному стану етноменшин, освітній політиці держави, особливостям процесів етнічного відродження. Особливе значення мала розробка українськими вченими концептуальних підходів до аналізу в цілому етнокультури як саморегульованої системи, сфери реалізації людських цінностей, теорії етносу тощо. Водночас проблеми етномовної відповідності громадян України, процедури оновлення і удосконалення змісту освіти діяльність громадських формувань по організації вивчення мов потребували спеціального комплексного вивчення, системного та критичного аналізу.

На сьогоднішній день ця важлива проблематика в Україні перебуває на стадії початкового висвітлення.

Мета і завдання даної розвідки полягають у показі, узагальненні проблем освіти, пов'язаних із забезпеченням етномовної орієнтації учнів загальноосвітніх шкіл.

Права національних меншин в інформаційній сфері захищалися законами України «Про інформацію», «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні». Розширювалась та наповнювалась новим змістом сфера задоволення інформаційних потреб етноменшин: загальнодержавну сферу розповсюдження в 2003 р. мало 46 видань [12, с. 9].

На процес освітнього відродження етноменшин, безумовно, впливала періодична преса, і в першу чергу ті видання, які мали відповідне призначення та рубрики. 2000 р. в Україні виходили близько півсотні газет та три часописи, котрі висвітлювали питання освіти етносів. Здебільшого це «російськомовні» видання, а не видання мовами етноменшин. Виключення становила газета «Роден край» (видавалась болгарською і російською мовами). Преса етноменшин виступала важливим чинником створення атмосфери та реальних можливостей для міжетнічних освітніх контактів, які сприяли взаємозбагаченню етносів, запобіганню поширенню культурного і освітнього ізоляціонізму та відповідно – національному нігілізму, подоланню етнічних стереотипів. Публікації, у яких відображалися здобутки етносів, творчі контакти

освітян, знайомили з літературою, традиціями, звичаями, історією, виступали потужним пропагандистським чинником. Позитивний вплив на свідомість читачів мали публікації, які розповідали про традиційну освіту, про форми і методи навчання, яке стосувалося в першу чергу гуманітарних дисциплін, зокрема мови, літератури, історії. В публікаціях ЗМІ висвітлювались проблеми депортованих [9].

Загальноукраїнські ЗМІ приділяли недостатньо уваги етнонаціональному вихованню. Ними здебільшого відтворювалися гасла державної етнонаціональної політики. Мало подавалося передач, у яких би активісти етнічних громад могли викладати свої позиції та погляди, формувати почуття взаєморозуміння як норму співіснування різних етносів, глибше усвідомлювати цінність етнонаціональної злагоди.

Задоволенню мовних і інформаційних потреб сприяли 169 видань, які виходили мовами національних меншин, з них 46 мали загальнодержавну сферу розповсюдження [16].

Протягом 1991–1996 рр. в Україні видавалося близько 150 назв книг мовами нацменшин. Освітні потреби меншин задовольняло 60 газет, що видавалися їхніми мовами. Річний обсяг передач мовами нацменшин складав: на телебаченні – 1225, радіо – 1988 годин [13, с. 418].

Брак фінансування особливо негативно відобразився на періодичних виданнях меншин. За постановою Верховної Ради України від 9 жовтня 1991 р. парламентська газета «Голос України» з 1 січня 1992 р. ставала співзасновником газет мовами меншин. На I квартал 1992 р. дану правову норму було виконано лише щодо газети «Голос України» російською мовою. Це викликало незадоволення, зокрема польського культурно-освітнього товариства «Згода», яке 22 березня 1992 р. звернулося з відповідним листом на адресу владних структур країни. Поступово, на виконання даної постанови почали виходити сім додатків до газети «Голос України» мовами національних меншин: «Роден край» болгарською, «Арагац» вірменською й українською, «Еврейские вести» (єврейською й українсько-російською), «Дзеннік Кійовскі» польською, «Конкордія» румунською, «Голос Крыма» російською, «Луча Ферул» молдавською. Проте 3 квітня 1994 р. уряд видав постанову «Про заходи щодо державної підтримки преси», якою не передбачалося асигнувань з Державного бюджету для даних видань. Згубність цього уже в 1997 р. відчули періодичні видання національно-культурних товариств АР Криму, а в 1998–1999 рр. – й інші

газети. У 1998 р. Верховна Рада зменшила на 43% фінансування газет меншин – додатків до газети «Голос України». Опинившись на межі закриття, головні редактори цих друкованих видань змушені були звернутися до законодавчої і виконавчої влад з проханням належного фінансування газети «Голос України», а відтак – додатків до неї. Свідченням відсутності суттєвих змін на краще стало невпинне зменшення тиражів видань [17].

1996 р. Управління у справах національностей та міграції започаткувало в газеті Київської міської ради депутатів – «Хрещатик» постійну сторінку «Архітектура злагоди і миру», яка висвітлювала проблеми, котрі мали вирішувати національно-культурні товариства, стан освіти національних меншин, представники яких мешкали у столиці України.

1996 р. виходило 60 назв газет для етноменшин. Газета Верховної Ради України «Голос України» видавала шість додатків. Вона і співзасновник – фінансувала 50% витрат на їх утримання і випуск, організовувала матеріально-технічне забезпечення організаційно-творчого і редакційного процесу» [6, с. 8].

До 1992 р. болгарський щотижневик «Роден край» і молдавський «Лучаферул» виходили як додатки до обласних газет «Знамя коммунизма», «Чорноморська комуна». 1992 р. була зареєстрована як самостійне видання угорська газета «Карпати і газсо». До цього вона була органом Закарпатської обласної ради, обкому партії і Товариства угорської культури (виходила з 1920 р. угорською мовою).

Багатофункціональна газета «Роден край» ставила завдання інформувати читачів про важливі події, виконувала освітню роль. На її шпальтах піднімалися актуальні питання в галузі освіти.

У 1997 р. в Києві видавалися польська газета «Дзеннік Кійовскі» (Спілка поляків в Україні), німецька – «Дойче Цайтунг» (Київське товариство німців «Відергебурт»), єврейська – «Ходашот» (Асоціація єврейських організацій та общин України), татарська – «Салам» (Київське товариство татар «Ільдаш»); зареєстрована російська газета «Русское собрание» (Київське культурно-просвітницьке товариство Русское собрание); зареєстровані журнали: татарський – «Дешт-Кипчак» (Київське товариство татарської культури ім. Г. Тукая) і російський – «Київська Русь» (Українське республіканське товариство російської культури «Русь»); читачі отримували газети «Еврейские вести» (Товариство єврейської культури України); періодичні ви-

дання «Немецкий канал», «Ренесанс» (Київське культурно-просвітницьке товариство «Русское собрание»; газети «Сйнікат» (Київське культурно-просвітницьке товариство ім. Шолом-Алейхема), єврейську газету «Возрождение» (гол. ред. А. Гельман), молодіжну газету «Ноар» (Київський єврейський центр підтримки і розвитку молодіжних ініціатив «Маков»).

Преса етноменшин різнилась за мовною ознакою. Virізнялися кількісно видання, які друкувалися етнічними мовами. Так, польські («Дзеннік Кйіовські» (Київ), «Польське слово» (Житомир), «Газета Львівська» (Львів)); угорські («Бобіта», «Карпати Ігор Со», «Карпатолійої земле», «Сольвої кроніка» (Закарпаття)); румунські та молдовські («Зорілк Буковіней», «Кокордія», «Плай ромінеск», «Меляг натал»); кримськотатарські («Къырым», «Къасаваает») та ін.

Немало було двомовних часописів, які друкувалися мовою меншини та російською. Серед них – єврейські видання їдишем та російською – одеська «Шомрей Шобос» і чернівецька «Черновіцер блетер», а також «Німецький канал» (російською та німецькою). Українською та російською виходили єврейські часописи «Шолом» (Херсон), «Єврейские вести» (Київ) та україномовні сторінки у виданнях російських товариств. Дві із шістнадцяти сторінок 7-го числа «Русского собрания» за 1996 р. подавалися українською мовою.

Деякі часописи залишалися російськомовними. До них належали майже всі загальні видання, що стосувалися проблем етноменшин – «Єдинство-плюс», «Моя родина», «Крымский дом»; видання російських товариств – «Русское собрание» (Київ), «Русское слово», «Совість» (Львів); ряд єврейських часописів – «От сердца к сердцу» та «Возрождение 91» (Київ), «Община и ты» (Дніпропетровськ), «Алеф» (Донецьк), «Менора» (Слов'янськ), «Лезаим» (Кременчук) та ін.

Значно меншою є група україномовних видань. Це, зокрема, сімферопольський журнал «Береги Тавриди» (Сімферополь), єврейські бюлетені «Інформаційний листок» та «Община» (Вінниця), український варіант вірменського часопису «Арагац», а також «Слов'янське сонечко» (для болгарських дітей) (Бердянський район, Запорізької області) [11, с. 2–5].

У «Німецькому каналі» (видання Товариства німців м. Києва), наприклад, опубліковано кореспонденцію В. Шмідта під назвою «Національно-культурне відродження німців в Україні» (1995. – Ч. 3). Автор велику увагу приділяв вивченню німецької мови. Слушно вказував

на те, що національно-культурне відродження передбачає вирішення проблем освіти, ознайомлення з рідними звичаями та традиціями, розвиток національної культури і першочергову увагу відводить вивченню німецької мови. Зазначаючи, що в Україні діяла постанова про недільні школи для національних меншин, він критично оцінював роботу товариства з організації подібних шкіл для етнічних німців. Тут було багато складнощів – і «розпорошеність німців в Україні, і відсутність приміщень та коштів, і брак викладацьких кадрів. Попри все, автор пропонував уряду Прабатьківщини – Німеччині змістити головний напрямок навчання мови переселенців «із країни куди в'їздять, на країни, звідки виїздять». Якщо є критика, якщо видно проблеми, то можна знайти й вихід із становища. Головне – бачити те, що треба зробити. Як показували наступні числа «Німецького каналу», конструктивна позиція автора була поцінована та взята до уваги в роботі товариства [6, с. 14].

У замітці заступника голови Фольксрату з питань освіти В. Батицького «Криза ідентичності німців України», опублікованій в часопису «Німецький канал» (1997. – Ч. 3. – С. 1), порушувалися питання відновлення національного ототожнення, що поставало фактично перед кожним другим німцем України. Передусім варто подбати про підвищення інтелектуального рівня дітей, формування в молодого покоління гуманістичного сприйняття світу. Необхідно організовувати й заохочувати роботу культурних центрів, створювати мікроекономічні зони сприяння малому бізнесу, відновлювати національну ідентичність у правовому порядку, розширювати можливості поїздок дітей та молоді до Німеччини за рахунок різних фондів. І хоч це робити непросто, усе ж завдяки спільним зусиллям, зазначав В. Батицький, проблеми розв'язувати можна. Даний приклад ще раз засвідчував, що преса етноменшин із належною відвертістю висвітлювала наболілі питання. Факт підняття проблем був важливою передумовою для їх вирішення.

Доречним буде звернутися до кількох прикладів і показати, як газети формували своє творче обличчя, власну творчу лабораторію і за допомогою наявних можливостей намагалися прискорити відродження своєї меншості.

Як видно з матеріалу «Шлях до храму», опублікованому в «Арагаці» (1996. – Ч. 11. – С. 3), визначною подією для вірменської громади Києва стало відкриття в місті недільної школи. Діти вперше отримали змогу прилу-

читися до вивчення мови Мес ропа Маштоца. З цієї нагоди були видрукувані вірменські букварі. На відкритті цього «духовного храму» виступив із настановою місцезблоститель Української єпархії Вірменської апостольської церкви Верховний архімандрит Натан. Авторка слушно зауважувала, що нелегко далеко від батьківщини, від історичних, звичаєвих, духовних цінностей свого народу здійснювати «паломництво до національного світла». Власне, у вірменській недільній школі взяли за вирішення цього непростого завдання.

Цій же проблемі присвячено матеріал професора Мартена Феллера «Єврейська освітня традиція» («Шофар». – 1997. – Ч. 6. – С. 6). До публікації вдало подана фотоілюстрація, на якій зафіксовано один із перших уроків у недільній школі львівського товариства єврейської культури ім. Шолом-Алейхема. Стаття порушувала загальні питання становлення школи, враховуючи характерні особливості єврейського народу. Тут, серед іншого, зазначалося, що виховання мало на меті виробити передусім «національно-релігійну свідомість, толерантне, поважне, чуйне ставлення до інших людей, особливо до народу, серед якого живуть євреї».

У часописі «Арагац» в матеріалі «Опануємо рідну мову» йшлося про вірменську недільну школу, що була відкрита при середній школі №100 Подільського району міста Києва. «Її з радістю відвідують діти і дорослі, – прагнуть опанувати рідну мову. Щороку 20–30 учнів навчає досвідчений учитель Каріне Тумагаян, яка володіє неабияким педагогічним хистом, не шкодує зусиль та енергії, щоб у доступній формі викласти основи рідної мови». Практика показувала, що не просто прищепити дітям, які жили далеко від рідного краю любов та повагу до рідної мови та культури. На вміщеній фотоілюстрації учні уважно слухали свою вчительку. Можна стверджувати, що рідну мову учні таки опанували незалежно від того, що жили вони далеко від рідної батьківщини і належне мовне середовище було відсутнє [5].

Про освіту етноменшин, освітню діяльність національно-культурних товариств подавали матеріали місцеві засоби масової інформації. Протягом 1996 р. газета Запорізької обласної ради «Запорізька правда» підготувала 30 випусків тематичної сторінки «Духовне відродження», у яких публікувалися нариси про історію, освіту єврейських, німецьких, грецьких, болгарських поселень регіону. Висвітлювались питання освіти на сторінках газети міськради «Запорізька Січ», газет «Наш город» та «Индустриальное Запорожье» [15, с. 265.]

Вже в 1991–1992 рр. в Криму почали виходити національні газети – вірменська «Голуб Масиса», болгарська «Ізвод», єврейська «Шолом», кримськотатарські «Голос Крима», «Достулк», «Авдет», «Аркет», україномовна «Кримська світлиця» та багато інших видань.

Велику стабілізаційну роль в об'єктивному висвітленні проблем кримських татар відіграв бюлетень «Кримськотатарське питання» (починаючи з 1998 р. вийшло загалом близько трьох десятків номерів), який у цей складний період кримської історії став видавати Кримський незалежний центр політичних дослідників та журналістів (керівник В. Притула). Бюлетень уміщував документи, ухвалені Кримськотатарським національним рухом та курултаями, історичні, аналітичні й дослідні розвідки, матеріали «круглих столів» тощо. Головні достоїнства бюлетеня – використання безпристрасної мови документів, толерантність і відсутність звичної для Криму емоційності. Великою популярністю серед кримських аналітиків, політиків, соціологів користувався і бюлетень Центру інформації та документації кримських татар «Кримські студії», який почав виходити в Києві в 2000 р. Можна сказати, що саме ці два бюлетені внесли в раніше хаотичну, емоціонально-аматорську дискусію з національного питання науковість та опору на беззаперечні історичні факти, виважені соціологічні дані [8, с. 174].

Зусиллями єврейських товариств в Україні було створено найширшу серед національних меншин мережу періодичних видань. Серед них «Єврейские вести», єврейська незалежна газета «Народ мой», народна газета «Возрождение», всеукраїнська молодіжна газета «Мабат», газета Асоціації єврейських організацій і громад в Україні «Хадашот новости», газета Асоціації єврейських організацій малих міст України «Надежда» та багато інших, в яких головна увага зверталася як на пропаганду духовної спадщини єврейської етноспільноти, так і на утвердження принципів взаєморозуміння, віротерпимості, толерантності та гуманізму [4, с. 46].

Для культурних і просвітницьких потреб етнічних груп населення на Донеччині виходить газета «Polacy Donbasu» товариства Польської культури Донбасу, на Житомирщині «Mozaika Berdyczowska»; в Автономній Республіці Крим видання кримськотатарською мовою «Янъы дюнья», «Сувдачъ сеси», журнал «Йылдыз»; на Запоріжжі газета для болгаро мовного населення «Слов'янське сонечко»; у Чернівецькій області для задоволення потреб румунського населення

виходять видання «Зориле Буковиней», «Аркашул», «Газета де Герца», «Гласул адеверулуй» тощо.

В 1997 р. Кримським республіканським товариством болгар ім. Паісія Хілендарського було засновано газету «Ізвор».

Товариство бессарабських болгар ім. Св. Кирила і Мефодія випускали газети «Камбана», «България», бюлетень «Светлина». Газети щомісячно розсилалися до населених пунктів, де проживали болгары (школам, бібліотекам, вчителям).

Окрему освітньо-виховну роль відіграла шкільні газети. 1998 р. у 20 школах АР Крим працювали редакції і видавалися шкільні газети, які ставали газетами цих регіонів. Це стало можливим завдяки співпраці батьківських рад і інших громадських організацій з міжнародними фондами та організаціями [5].

Національно-культурні товариства деяких областей мали можливість формувати разом з облдержтелерадіокомпанією та іншими телерадіокомпаніями національні програми і випускати їх на телебаченні та радіо, розмішувати на сторінках газет, публікацій щодо висвітлення їх життя. На Миколаївщині щомісяця на обласному телеканалі «Миколаїв» відбувався випуск телепередачі із циклу «Вінок дружби».

В 1997 р. редакція Запорізького обласного радіо підготувала ряд сюжетів з освітнього життя національно-культурних товариств. Зокрема:

– Німецьке товариство «Відродження» і його проблеми.

– Про розвиток зв'язків єврейського товариства з Ізраїлем.

– Про роботу болгарського товариства [1].

Поступово поліпшувалася ситуація з поширенням інформації серед усього населення України щодо життєдіяльності етнічних груп, їх історії та культури. Загальний обсяг передач мовами меншин у 1996 р., за даними Міністерства інформації України, становив на телебаченні майже 1229 годин, на радіо близько 1988. Національне телебачення транслювало єврейську програму «Яхад» («Разом»), єврейські телерадіопрограми існували у Чернівцях (12 год.), Львові та інших містах України; річний обсяг телепрограм німецькою мовою в АР Крим становив 32 години, радіомовлення – 48 годин, у Закарпатській області досягав 18 годин; на Житомирському обласному радіо щомісячно виходило 30-хвилинна польська передача «Сдність», а на каналі обласного телебачення телепередача «Червона калина» – 6 годин на рік [10, с. 181–183].

В ефірі Одеської ТРК транслювалися передачі молдовською, болгарською та гагауз-

ською мовами. На телебаченні готувалися програми для молдовського населення – «Плаюл Натал», для болгар Одещини – «Роден край», для гагаузів – «Ана Тарафи». Для молдован виходить передача «Актуалітець». Для національних меншин, що жили в області, раз на місяць українською мовою транслювалася півгодинна радіо програма «Суцвіття».

Держтелерадіокомпанія «Крим» вела мовлення кримськотатарською, болгарською, вірменською, грецькою, німецькою та російською мовами. Для татарського населення готувалися телепередачі «Повернення», «Ана Юрт», «Джаним стирав», «Генчлик», «Мирас», «Едебій керман», «Хаберлер», «Тувгъан тілім», «Дін ве урф – адетлеріміз», «Шелляле». На радіо транслюються програми «Мерабанъиз балалар», «Пешраф», «Музика алемінде». Для болгар готувалася щотижнева телепередача «Болгарські зустрічі», для вірменського населення Криму – щотижнева програма «Барев», для греків та німців – щотижневі передачі «Калімера» і «Хоффнуунг». Для задоволення національно-культурних потреб росіян, що проживали в автономії, виходила в ефір щотижнева радіопередача «Крымская радуга» [13, с. 409].

У Закарпатті в другій половині 1990-х рр. на обласному радіо виходили передачі угорською мовою – 290 год. на рік, румунською – 100,8 год., словацькою – 8,4 год.; на телебаченні: угорською мовою – 68,4 год. на рік, румунською – 51,6 год., німецькою – 24 год., словацькою – 21,6 год. [3, с. 43–44].

Після 2005 р., коли Національна рада з питань телебачення і радіомовлення прийняла рішення про те, що національні канали мають вести мовлення державною мовою, суттєво скоротився обсяг мовлення мовами нацменшин. В Одеській області відповідні органи припинили мовлення румунською мовою, аргументуючи це тим, що там не було компактних поселень румунів, хоча це не зовсім так.

Національна радіокомпанія України висвітлювала освітні проблеми етноменшин на «Українському радіо» в програмах «Культура», «Здрастуй, Україно», «Голос Росії», «Асалям алейкум», «Україна і світ».

Серед регіональних компаній, які вели мовлення для етнічних громад, – Волинська, Донецька, Житомирська, Закарпатська, Львівська, Одеська, Чернівецька обласні державні телерадіокомпанії та державна телерадіокомпанія «Крим». Остання транслювала передачі сімома мовами. Обсяг мовлення ДТРК «Крим» різними мовами становив: українською – 37%, російською – 56,5%,

кримськотатарською – 4,5%, німецькою, вірменською, грецькою, болгарською – по 0,4% [3, с. 43].

Закарпатська ОДТРК словацькою мовою випускала телепередачу «Словенські погляди», «Словацький калейдоскоп». У своїх телерадіопередачах угорською мовою вона сприяла підтриманню угорською меншиною своєї етнічної ідентичності, збереженню та розвитку рідної мови та культури. Обсяг мовлення українською мовою тут становив 70%, угорською – 15,6%, румунською – 10,2%, словацькою – 3,1%, німецькою – 1,1% [3, с. 44–45].

Держкомтелерадіо сприяло забезпеченню трансляції державними мовниками телерадіопрограм етнічних меншин, зокрема болгарською та гагаузькою мовами в Одеській ОДТРК, яка випускала цими мовами такі передачі, як «Актуалітець», «Фелічітаре», а також молдовськомовну «Плаюл натал». Обсяг мовлення українською становить тут 51,6%, російською – 42,3%, молдавською – 4,5%, болгарською – 1%, гагаузькою – 0,6%. На Чернівецькій ОДТРК виходили передачі румунською мовою «Ноутець», «Інтервіу ла зі», «Рефлектор», «Експрес по четвергах», «Панорамі», «Румунське слово», «Дивертисмент», «Мергарітаре» («Перлина»). Крім того, в передачі «Родина» щоквартально велося мовлення польською, єврейською і німецькою мовами. Обсяг мовлення українською складає 93,2%, румунською – 6,2%, польською та єврейською – по 0,3% [7, с. 123].

З метою забезпечення прав національних меншин на отримання та поширення інформації своєю мовою, поглиблення процесів демократизації, міжнаціонального співробітництва і толерантності в суспільстві держава сприяла розвитку і надавала матеріальну підтримку засобам масової інформації етноспільнот, виділяла ефірний час на державних теле- і радіоканалах. В 2001 р. річний обсяг пе-

редач мовами етноменшин складав 537,5 год. на українському телебаченні, 1205,4 – на українському радіо і понад 537 – на регіональних радіостанціях. У регіонах, де компактно проживали численні групи представників меншин, на базі державних телерадіокомпаній створено спеціальні редакції, що постійно працювали їхніми мовами. Так, Державна телерадіокомпанія «Крим» готувала й випускала в ефір передачі німецькою, вірменською, кримськотатарською, російською мовами, загальний обсяг яких становив 1154 год. на рік [7, с. 125].

Обласна програма щодо розвитку національних меншин передбачила створення розважально-пізнавальної програми на телебаченні «Національна кухня та особливості побуту національних меншин Миколаївщини».

Радіопрограми тривали і проводились за місяць: «Панорама Буковини» – 20 хв. 4 рази; «Діалог дня» – 20 хв. 4 рази; «Завітайте до нас у четвер» – 20 хв. 4 рази; «Недільна крамниця» – 30 хв. 8 рази; «На нашій, на своїй землі» – 20 хв. 4 рази; «Молодіжна хвиля» – 20 хв. 4 рази; «3 джерел народних» – 20 хв. 4 рази; «Новини» – 5 хв. 20 раз. Разом – 12,3 год. [14].

Отже, протягом досліджуваних років в Україні склалась відповідна система інформаційного забезпечення освіти етноменшин. Ключову роль у цьому відігравали засоби масової інформації, зокрема друковані (періодичні видання загальноукраїнські, обласні, громадські). Розширювалася роль у цьому процесі телебачення, радіо, Інтернету та інших форм поширення інформації. Відповідно змінювалися їх інформативна, методична, естетична, духовна, культурницька роль. Водночас, потребували постійної уваги органів влади, структур самоорганізації етноменшин питання поповнення необхідною літературою бібліотек, розширення експозицій музеїв тощо.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Антонюк О.Л. Проблеми духовно-культурного відродження національних меншин в Україні / О.Л. Антонюк // Діалог української і російської культур в Україні: матеріали III конф. / редкол. М.О. Шульга та ін. – К., 1999. – С.229.
2. Багмет М.О. Значення всеукраїнських культурно-просвітницьких об'єднань у зміцненні міжетнічної взаємодії / М.О. Багмет, Л.А. Ляпіна // <http://lib.chdu.edu.ua/index.php?m=10&s=7&t=23>
3. Грицай С. Розвиток системи телерадіомовлення національних громад в контексті сучасного інформаційного простору України / С.Грицай // Матеріали Всеукр. конф. «Міжнаціональні взаємини в Україні: питання інформаційного простору» (К., 14 лютого 2006) / упоряд. С. Бугаєв. – К., 2006. – С. 43–44.
4. Гуманітарні аспекти інтеграції кримськотатарського народу в українське суспільство // Матеріали «круглого столу» 5 травня 1999 р. – К., 1999. – С. 46.
5. ДАЗО. – Ф. Р. 6096. – Оп. 1. – Спр. 9. – Арк. 7.

6. Колісник Ю.В. Преса національних меншин України в умовах становлення демократії (1992–1997 рр.) / Ю.В. Колісник. – Львів: ПАіС, 1999. – 36 с.
7. Куц Ю.О. Етнополітичні державотворчі процеси в Україні: управлінський аспект / Ю.О. Куц / Українська академія державного управління при Президентові України. – Х.: Вид-во Хар Р І VADV, «Магістр», 2002, 204 с.
8. Міжнаціональні відносини в Україні: стан, тенденції, перспективи / Д.В. Табачник, Г.Г. Москаль, В.М. Воронін та ін.. К.: Етнос, 2004. – 584 с.
9. Національний склад. – Режим доступу: //http://www.mfa.gov
10. Міжнаціональні відносини і національні меншини України: Стан, перспективи / Р.Ш. Чілачава, Т.І. Пилипенко (упоряд.); Р.Ш. Чілачава (ред.). – К.: Голов. спец. ред. літер. мовами нац. меншин України, 2004. – 384 с.
11. Німецький канал. – 1995. – Ч.3. – С. 2–5.
12. Рогозинська В.В. Роль засобів масової інформації в етнокультурному відродженні національних меншин України / В.В. Рогозинська // Відродження. Часопис. – 2000. – №1. – С. 8–10.
13. Рябошапка Л. Правове становище національних меншин в Україні (1917–2000) / Л. Рябошапка. – Л.: Видавн.центр Л.Н.У. ім. Івана Франка, 2001. – 482 с.
14. Статистичні дані щодо закладів культури, етнічних громад Буковини, національних меншин. – Режим доступу: //www.bukovina.biz.ua
15. Сприяння поширенню толерантності у поліетнічному суспільстві / О. Майборода, Р. Чілачава, Т. Пилипенко та ін. – К.: Європа – XXI, 2002. – 312 с.
16. ЦДАВО. – Ф.5252. – Оп. 1. – Спр. 78. – Арк. 28.
17. ЦДАВО. – Ф.5252. – Оп. 1. – Спр. 78. – Арк. 214.

© *Николай Зеркаль*
(*Николаев*)

ВОПРОСЫ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ РАЗВИТИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОСТРАНСТВА ЭТНОСОВ УКРАИНЫ (1991–2012)

Исследуется место и роль в развитии образования Этнические меньшинства средств массовой информации. Определена их роль в развитии поликультурных традиций воспитания, удовлетворения языковых и образовательных потребностей в различных учебных заведениях. Выяснено место в информационном удовлетворении образовательных потребностей этносов государственных органов, неправительственных организаций, национально-культурных обществ.

Ключевые слова: образование, этнос, образовательный проект, учебные заведения, СМИ

© *Mykola Zerkal*
(*Mykolaiv*)

ISSUES OF INFORMATION SECURITY OF THE EDUCATIONAL SPACE UKRAINIAN ETHNOS (1991–2012)

Examines the place and role in the education of ethnic minority media. Their role in the development of multicultural traditions of education, meet the linguistic and educational needs in the various schools. Found a place in the information meeting the educational needs of ethnic government agencies, non-governmental organizations, national - cultural societies.

Keywords: education, ethnicity, educational projects, educational institutions, media.

До редакції надійшла 28.01.2013.

УДК 665(477)

© *Владислав Тищенко*
(*Київ*)

РОЛЬ НУО В РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ (1990-ТІ – 2000-НІ РР.)

У статті на основі нормативно-правової бази, архівних джерел і тематичної наукової літератури, проаналізовано роль та функції молодіжних НУО в реалізації державної молодіжної політики в Україні в умовах державної незалежності.

Ключові слова: державна молодіжна політика, молодіжні НУО, молодіжний рух, молодіжні організації, неурядові організації, органи державної влади.